

Loopbanen in het kwaad **Verloop en aard van criminele carrières van allochtone jongvolwassenen**

Dr. H.B. Ferwerda ¹

Zowel journalisten, politici, beleidsmakers als wetenschappers houden zich recent steeds vaker bezig met de vraag waarom het aandeel van met name Marokkaanse, Antilliaanse, Surinaamse en Turkse jongeren in de criminaliteit hoger is dan van hun autochtone leeftijdgenoten (Angenent, 1997). Uit uitgevoerd onderzoek blijkt dat allochtone jongeren anderhalf tot drie keer vaker met politie en justitie in aanraking komen dan autochtone jongeren (Leuw, 1997).

De laatste jaren is er veel beleid ontwikkeld en uitgevoerd om criminaliteit onder allochtone groepen terug te dringen, maar de tot nu toe ingezette koers heeft nog niet tot een adequate oplossing van de problemen geleid. Integendeel, criminaliteit lijkt in steeds grotere mate een belemmering te vormen voor etnische minderheden om succesvol te integreren in de Nederlandse samenleving.

Voor zowel de minister van Binnenlandse Zaken als Justitie is dit aanleiding geweest om het project criminaliteit in relatie tot etnische minderheden (CRIEM) te starten. In het kader van dit project is onder andere een onderzoek uitgevoerd dat betrekking heeft op de ontwikkeling van criminele carrières bij allochtone jongvolwassenen (Beke, Ferwerda, van der Laan & van Wijk, 1998). Binnen dit onderzoek is ondermeer aandacht besteed aan de vraag hoe dergelijke criminele carrières verlopen en welke factoren verantwoordelijk zijn voor de loopbanen in het kwaad. In dit artikel zullen we de resultaten van dat deel uit het onderzoek beschrijven.

Wat zijn criminele carrières?

Iedereen kent het begrip 'carrière' met betrekking tot de arbeidsmarkt. Een carrière is dan een ontwikkeling van de ene naar de andere functie, waarbij het er in principe om gaat om hoger op de maatschappelijke ladder te komen. De overeenkomst tussen een maatschappelijke en een criminele carrière is dat zich stapsgewijs een loopbaan ontwikkelt. Ook in een criminele carrière zitten leerelementen, waarin men zich gedragsvormen, een identiteit en zelfbeeld eigen maakt. Zo wordt het strafblad van delinquenten wel eens vergeleken met het curriculum vitae in de conventionele wereld; als visitekaartje in hun specifieke omgeving (Ferwerda, 1992).

Er zijn natuurlijk ook verschillen tussen maatschappelijke en criminele carrières.

¹. De auteur is criminoloog en directeur van Advies- en Onderzoeksgroep Beke, Arnhem-Middelburg.

Carrière betekent voor criminelen niet altijd omhoog komen. Het belangrijkste verschil tussen de twee soorten van carrières is dat criminele carrières in het algemeen veel korter zijn. Slechts weinig mensen blijven hun leven lang delicten plegen als middel van bestaan (Block & Werff, 1991). Er zijn vier dimensies die karakteristiek zijn voor criminele carrières (Blumstein, Cohen, Roth & Visser, 1986):

- *Deelname* aan de criminaliteit, waarbij het gaat om het onderscheid tussen mensen die zich wel en mensen die zich niet schuldig maken aan crimineel gedrag,
- *Frequentie* van de criminele activiteit bij de plegers van delicten,
- *Ernst of zwaarte* van de gepleegde delicten,
- *Lengte* van de carrière, met andere woorden de periode dat de pleger actief is.

In feite verwijst de term 'criminele carrière' dus naar de ernst en frequentie van delicten die gepleegd zijn door een dader over een bepaalde periode. Aan de ene kant staat de criminele carrière van een dader met één gepleegd delict en aan de andere kant de carrièrecrimineel die over een bepaalde periode grote aantallen ernstige delicten pleegt. De meerwaarde van het werken met de begrippen criminele carrière en carrièrecriminelen is dat niet alleen het verloop van het crimineel gedrag bestudeerd kan worden, maar dat er ook inzicht ontstaat in de factoren die daarop van invloed zijn.

Criminele carrières onder de loep: een reconstructie van levensgeschiedenissen

Om meer inzicht te krijgen in criminele carrières van allochtonen zijn in het kader van het CRIEM-onderzoek dertig mannen in de leeftijd van 25 tot 35 jaar geïnterviewd. Per allochtone groep (Marokkanen, Antillianen, Turken en Surinamers) zijn telkens drie personen geïnterviewd die een forse criminele carrière achter de rug hebben, maar reeds een aantal jaren niet meer actief zijn ('stoppers') en telkens drie personen die nog steeds crimineel actief zijn ('carrièrecriminelen')². Daarnaast zijn er - als controlegroep - ook drie Nederlandse stoppers en drie Nederlandse carrièrecriminelen geïnterviewd³. Het is goed om te vermelden dat er op basis van het uitgevoerde onderzoek - dat een kwalitatief en exploratief karakter heeft - geen absolute uitspraken gedaan kunnen worden.

Uit de analyse blijkt in algemene zin dat een slechte maatschappelijke integratie van het gezin, alsmede de daarmee samenhangende gebrekkige persoonlijke integratie van de door ons geïnterviewde allochtonen in belangrijke mate bijdraagt aan een 'carrière in de criminaliteit'⁴.

². De carrièrecriminelen zijn in een tweetal penitentiaire inrichtingen geselecteerd en geïnterviewd. De 'stoppers' zijn via sleutelinformanten (werkzaam bij bijvoorbeeld de reclassering en Delinkwentie en Samenleving) geselecteerd.

³. In het kader van dit artikel zullen we aan deze controlegroep geen aandacht besteden. Wel is het goed om aan te geven dat criminele carrières van autochtonen voor een belangrijk deel lijken op die van allochtonen; processen en factoren zijn nagenoeg gelijk. Bij de allochtonen is er echter sprake van een aantal cultuurspecifieke factoren die van invloed zijn op de aard en het verloop van de criminele carrière.

⁴. Op de verklaringen van crimineel gedrag onder allochtonen zullen we in het kader van dit artikel niet nader ingaan. We verwijzen hiervoor naar het eerder genoemde Criem-onderzoek: 'De dunne draad tussen doorgaan en stoppen. Allochtone jongeren en criminaliteit'.

Belangrijk bij dergelijke carrières is vervolgens hoe die er precies uitzien. Niet iedere carrière verloopt namelijk hetzelfde. De ene crimineel is minder 'succesvol', dan de ander.

De een glijdt af in een steeds dieper moeras van ellende, terwijl de ander zich redelijk tot goed staande weet te houden en er zelfs een ruim bestaan mee weet op te bouwen.

Daarnaast heeft het ook te maken met het al dan niet continueren van de criminele carrière. De een stopt - meestal met vallen en opstaan - met criminaliteit, terwijl de ander er tot in lengte van dagen mee door lijkt te gaan.

Op basis van het onderzoek blijkt overigens wel dat er een aantal markeringspunten aan te wijzen zijn waardoor de criminele loopbaan van de een meer of minder 'succesvoller' is dan die van de ander. In het vervolg van dit artikel beschrijven we allereerst de eerste fase van de criminele carrière van de door ons onderzochte jongeren. Via de rol van riskante gewoonten komen we vervolgens bij de tweede fase van de criminele carrière, waarbij de volgende drie criminaliteitspatronen te onderscheiden zijn: criminaliteit als last, als levenswandel en als beroep.

De eerste fase van de criminele carrière

De start van de criminele carrière van de door ons geïnterviewde allochtonen is bij alle jongeren min of meer vergelijkbaar. Sensatiezucht is het belangrijkste motief voor wetsovertredend gedrag. Crimineel gedrag is het best te typeren als leeftijdsgebonden 'kickgedrag' (Ferwerda, 1992). Jongeren verkennen in de vroeg adolescentieperiode hun grenzen en experimenteren met allerlei gedrag dat maatschappelijk niet altijd is toegestaan. In dat kader kunnen ze zich ook schuldig maken aan kleine vergrijpen; veel voorkomende criminaliteit. Op zich is criminaliteit gepleegd vanuit sensatiezucht niet verontrustend. Veelal gaat het na verloop van tijd over - het is leeftijdsgebonden adolescentiecriminaliteit (Janssen, 1989) - en blijft de jongere 'op het rechte pad'.

We zien echter een tweede factor c.q. motief in het begin van de criminele carrière van deze allochtonen; een motief dat het karakter en de aard van de criminaliteit in deze vroege jeugd jaren volstrekt anders kleurt. Geldelijk gewin blijkt bij het plegen van criminaliteit ook een rol te spelen. Het blijkt dat er sprake is van een duidelijke samenhang tussen een gebrekkige maatschappelijke positie van de gezinnen waarin de jongeren opgroeien en criminaliteit. De overgrote meerderheid van de door ons geïnterviewde personen komt uit gezinnen waar sprake is van een beperkt bestedingsbudget. Daar komt bij dat - met name bij Turkse en in mindere mate bij Marokkaanse gezinnen - deze relatieve armoede nog wordt versterkt doordat een deel van het inkomen wordt geïnvesteerd in het land van herkomst. Op tal van fronten worden onze respondenten op jonge leeftijd geconfronteerd met deze armoede, of het andere bestedingspatroon. Er is geen geld voor schoolreisjes en excursies, geen geld voor kleding, voor uitgaan en eigen verdiensten (uit baantjes) moeten voor een belangrijk deel worden afgestaan aan de ouders.

Langzaam maar zeker wordt dit motief (geldelijk gewin) verder opgerekt. Niet in de laatste plaats omdat de jongeren op deze jonge leeftijd gemakkelijk weg komen met hun criminaliteit. Het is een kwestie van tijd voordat criminaliteit uit geldelijk gewin omvangrijker wordt. Men verzeilt langzamerhand in delicten zoals diefstal in opdracht en heling. Daarmee is overigens ook de overgang gemaakt naar de tweede fase van de criminele carrière.

Het sterkste motief voor crimineel gedrag bij allochtone jongeren is handhaving. Het merendeel van de respondenten is in zijn jeugd geconfronteerd met grote aanpassingsproblemen.

Men wordt gediscrimineerd vanwege huidskleur, gebrekkige taalbeheersing of afwijkende leefwijze. Aanvankelijk is de geneigdheid te integreren in de Nederlandse cultuur (of directer het optrekken met Nederlandse kinderen) nog volop aanwezig. Enigszins cynisch zou men kunnen stellen dat ook deze allochtonen zich als kind nog niet zo zeer bewust waren van verschillen tussen henzelf en anderen. De aanpassingsproblemen doen zich versterkt voor bij allochtonen die op latere leeftijd naar Nederland zijn gekomen. Door een gebrekkige schoolopleiding in het land van herkomst komen ze in klassen met veel jongere leeftijdgenoten en dreigen daardoor het mikpunt te worden van allerlei pesterijen. Soortgelijke aanpassingsproblemen doen zich daarnaast ook sterker voor bij allochtonen die uit huis wordt geplaatst en veelal in kinderbeschermingstehuizen (in het zuiden en oosten van het land) komen. In deze regio's is de bekendheid met, en acceptatie van, de multiculturele samenleving aanmerkelijk minder. Velen van hen schetsen een aangrijpend beeld van de 'struggle for life' die ze moesten voeren; een strijd om geaccepteerd te worden als ieder ander. Ze leren als het ware van zich af te bijten door geweld en intimidatie. Maar ook meer algemeen wordt crimineel gedrag een soort brevet c.q. diploma voor acceptatie of op zijn minst ontzag en respect. Op jeugdige leeftijd leren ze dat criminaliteit een middel is om aanzien en status te verwerven.

De delicten die in deze eerste fase van de criminele carrière worden gepleegd verlopen deels volgens een bekend patroon (Angenent, 1991). Van lichte delicten zoals kattenkwaad, kleine vernielingen, naar kleinere en vervolgens steeds gerichtere en grotere winkeldiefstallen, tot inbraak en afpersing. Specifiek - vooral samenhangend met het laatste motief (handhaving) - zien we de afwijking vooral optreden in het gebruik van geweld (intimidatie, mishandeling en lichte vormen van afpersing).

Met deze inhoudelijke schets van de eerste fase van de criminele carrière van de door ons geïnterviewde allochtonen is echter slechts een deel van het verhaal blootgelegd. Veel belangrijker is de aanvullende schets van de achtergronden waartegen deze eerste leerschool in criminaliteit zich kan voltrekken c.q. kan gedijen. Uit de analyses blijkt namelijk dat er sprake is van een strikte scheiding tussen 'thuis' en 'buitenwereld'. Thuis is er veel toezicht en controle door de ouders, terwijl dit toezicht op straat niet of nauwelijks aanwezig is. Dit heeft directe consequenties voor de leeftijd waarop deze allochtonen zich schuldig gaan maken aan allerlei criminele activiteiten. Op een enkele uitzondering na begint de criminele carrière al ruim voor het twaalfde levensjaar.

De genoemde strikte scheiding tussen 'thuis' en 'buitenwereld' heeft ook consequenties voor de mogelijk corrigerende invloed van ouders. Alle geïnterviewde personen waken er zorgvuldig voor dat hun criminele activiteiten bij hun ouders bekend worden. Dat is op zichzelf geen al te grote opgave. Veel van hen schetsen dat ze in deze periode van hun leven twee leefwerelden hebben: één thuis, en één op straat. De mogelijkheid om crimineel gedrag verborgen te houden is volop aanwezig. Maar niet alleen ouders missen de kans hun kinderen in een vroegtijdig stadium 'af te stoppen'. Ook de reactie van politie en justitie is ver onder de maat. Dat heeft alles te maken met de beperkte mogelijkheden van deze instanties bij kinderen die nog niet strafrechtelijk minderjarig zijn. In feite ontbreken formele sancties voor deze categorie 'kleine crimineeltjes'. Politie en justitie schakelen op deze momenten veelal ook de ouders in en de medewerking van deze groep is vervolgens - zo blijkt - beperkt.

De verantwoordelijkheid voor het gedrag van hun kinderen buitenshuis wordt met name door Turkse en Marokkaanse ouders bij docenten en politie gelegd. Bij Surinaamse en Antilliaanse ouders volgt vaak een ontkenning van het criminele gedrag. Men is geneigd de verantwoordelijkheid ervoor weg te schuiven naar anderen (slechte vriendjes), of zelfs botweg te ontkennen. Bij laatstgenoemde allochtone groepen speelt daarnaast ook de gezinssamenstelling een rol. Veelal is de vader (of verschillende vaders) afwezig. De centrale spil in dergelijke gezinnen is de moeder die in het gunstige geval weliswaar haar 'mannelijke staat' waar het liefde en loyaliteit voor haar kinderen betreft, maar niet waar het correctie en discipline betreft.

De andere reactie is een excessieve afstraffing van het kind. In dergelijke gevallen voelen ouders zich door de criminele activiteiten van hun kind tot schande gemaakt in hun eigen leefomgeving en meer in het algemeen in hun eigen gemeenschap. Niet zelden zijn de door ons geïnterviewde allochtonen daardoor uitgestoten of worden ze ter heropvoeding teruggestuurd naar het land van herkomst. In bijna alle gevallen gaat dit gepaard met zware fysieke straffen die thuishoren in de categorie 'mishandeling'. Deze laatste reactie zien we bij Turkse, Marokkaanse en - in mindere mate - Antilliaanse gezinnen. De uitstoting wordt ook goed zichtbaar in de positie die deze allochtonen toentertijd in het gezin gingen innemen. Opvallend is dat het overgrote deel zichzelf als het 'zwarte schaap' binnen het gezin betiteld. Ze worden tot negatief voorbeeld uitgeroepen voor de rest van het gezin. De uitstoting beperkt zich niet alleen tot het gezin. Ook de gemeenschap keert de jonge crimineel, of wellicht nog de crimineel in spé de rug toe. En daarmee wordt paradoxaal genoeg de weg naar een verdere carrière in de criminaliteit vrij gemaakt.

We kunnen zonder uitzondering stellen dat het niet uitmaakt welke van bovenstaande reactie of combinatie van reacties ook wordt gekozen; de corrigerende werking ervan is veelal nihil.

Naast de inadequate reactie van ouders en autoriteiten zijn er twee andere in het oog springende elementen in deze eerste fase van de criminele carrière. Deze zijn direct terug te voeren op de voornoemde motieven van criminaliteit en de gezinsomstandigheden. Allereerst scoren bijna alle allochtonen die door ons zijn onderzocht aanmerkelijk hoger op wat genoemd wordt leeftijdsongewoon crimineel gedrag. Van een kind van tien jaar kan men nog wel verwachten dat hij snoep steelt in een winkel, maar geen dure merkkleding. Ook andere vormen van criminaliteit gericht op financieel gewin (inbraakjes, afpersing) kunnen als leeftijdsongewoon worden gekwalificeerd. Tot slot levert ook het laatste motief (handhaving) een reeks delicten op (mishandeling en intimidatie) die niet passen bij 'gangbare' ontsporingen op deze leeftijd. In dat opzicht zou de aard van de criminele activiteit een goede indicator kunnen vormen voor noodzakelijke extra aandacht van justitiële autoriteiten. Afhankelijk van het soort delict gekoppeld aan de leeftijd zou men 'alarmfase 1' moeten afkondigen (Ferwerda, Jakobs en Beke, 1996).

De rol van riskante gewoonten

De overgang naar de tweede fase van de criminele carrière is vanzelfsprekend niet exact te markeren op een bepaald tijdstip. Veeleer is er sprake van een combinatie van factoren die langzamerhand een verschuiving in criminele activiteiten zichtbaar maakt. Daarbij spelen in de eerste plaats de eerder genoemde criminaliteitsvormen, die als leeftijdsongewoon kunnen worden

gekwalficeerd, een rol. Dit tezamen met de inadequate reactie op de criminaliteit op jonge leeftijd.

Het blijkt dat 'riskante gewoonten' - zeker gezien de jonge leeftijd waarop men hiermee begint - bij de door ons onderzochte jongeren een belangrijke rol spelen. Onder riskante gewoonten verstaan we excessief alcoholgebruik, excessief soft- en hard drugs gebruik en excessief gokken. Uit de analyse blijkt dat er sprake is van twee patronen die overigens ook bepalend blijken te zijn voor het type criminaliteitspatroon. Bij het eerste patroon staat excessief alcohol- en druggebruik centraal, bij het tweede patroon staat excessief gokken centraal.

Eenzijds zien we een groep jongeren die op relatief jonge leeftijd het gokken als tijdverdrijf ontdekt.

Gokken wordt daarbij langzamerhand onderdeel van een bepaalde levensstijl. Gokken past bij een extravagante levensstijl (veel uitgaan, dure kleding, veel sieraden, mooie auto's) van deze groepen. Het gokken beperkt zich aanvankelijk tot gokautomaten, maar allengs groeit het uit tot structureel gokken in legale en illegale casino's. Er worden enorme bedragen verspeeld. Gokken is min of meer een statussymbool. Bij deze groep gokverslaafden - veelal van Caribische afkomst - zien we dat criminaliteit noodzakelijk is om de dure levensstijl te bekostigen. Men verliest langzamerhand steeds meer de waarde van geld uit het oog. Zonder enige gêne wordt op een avond twintig- tot dertigduizend gulden verspeeld. Cocaïnegebruik blijkt hand in hand te gaan met voornoemde levensstijl. Er wordt veel gesnoven en het gebruik heeft een sociaal karakter. Er is sprake van cocaïnegebruik als onderdeel van het uitgaansleven c.q. de vrijetijdscultuur.

Een minderheid van deze groep is in staat om deze levensstijl redelijk goed vol te houden. Daarvoor komen ze echter wel steeds meer in de circuits van georganiseerde criminaliteit. Alleen door op deze manier grof geld te verdienen zijn ze redelijk in staat om hun luxe en verkwistende levenswijze vol te houden.

Een meerderheid gaat echter vroeg of laat 'voor de bijl'. Ze zijn niet in staat door middel van criminaliteit hun dure levensstijl te continueren en zakken langzamerhand af. Het drugsgebruik neemt toe en ook worden er naast cocaïne andere middelen (speed en heroïne) gebruikt.

De bekostiging van deze drugs betekent tevens dat er minder geld besteed kan worden aan gokken. Er vindt langzamerhand een verschuiving plaats waarbij de (beperkte) financiële middelen volledig opgaan aan hun drugsgebruik. Ze scharen zich in de grote groep 'junks' of 'losers'. We zouden deze groep kunnen karakteriseren als de 'junks of losers van het tweede uur'. Dat wil zeggen: ze beginnen niet als junk, maar eindigen wel als junk.

Ze vinden zich daarbij in gezelschap van een andere groep die zich in ons onderzoek aftekende. Bij deze groep zien we dat er van meet af aan sprake is van excessief alcohol- en drugsgebruik. Kenmerkend voor deze laatste groep is dat het alcohol- en drugsgebruik veel meer een vlucht is uit de harde realiteit van alledag. Ze zoeken in de alcohol- en drugsroes het geluk dat ze in het dagelijks leven ontberen. Aanvankelijk kunnen we nog spreken van gecontroleerd gebruik (vooral weekends), maar al snel wordt het gebruik structureel en treedt ook het sociale isolement in. Voor hun vijftiende of zestiende jaar zijn dit de zogenaamde 'lost cases'. Verslaafden met weinig perspectief en vol zelfbeklag. We zouden deze groep willen karakteriseren als de 'junks of losers van het eerste uur'. Dat wil zeggen: ze beginnen als junk en eindigen als junk.

Het is - zeker gezien de beperkte aantallen onderzochte jongeren - niet zonder meer duidelijk of er sterke verschillen op dit gebied zijn tussen de diverse allochtonen groepen. In ieder geval zien we dat het eindstation van veel van de door ons geïnterviewde allochtonen dat van een ernstige drugsverslaafde is.

De tweede fase van de criminele carrière: last, levenswandel of beroep

Met de beschrijving van de wijze waarop riskante gewoonten zich ontwikkelen, hebben we tevens de grens overschreden naar de tweede fase van de criminele carrière. Daarbij is sprake van een drietal criminaliteitspatronen, te weten criminaliteit als last (met als criminaliteitstype de 'junks of losers'), als levenswandel (met als criminaliteitstype de 'unsocials') of als beroep (met als criminaliteitstype de 'tough guys'). Allereerst zullen we de criminaliteitspatronen kort toelichten.

Criminaliteit als last: dit patroon schetst het beeld van een crimineel die langzamerhand steeds verder wegzakt in een crimineel moeras. Speelt aanvankelijk (financieel) gewin nog een bescheiden rol bij het plegen van criminaliteit; na verloop van tijd komt de criminaliteit steeds meer in het teken van het druggebruik te staan. We spreken dan van verwervingscriminaliteit. De afhankelijkheid van drugs bepaalt in belangrijke mate het soort delicten en de mate van professionaliteit waarmee ze gepleegd worden. We zien bij deze groep dat er steeds minder wordt gelet op risico's (voornamelijk in termen van pakkans) en in lijn daarmee kan er nauwelijks gesproken van calculerend gedrag. Dat komt onder andere ook tot uiting in de hoeveelheid politieke en justitiële contacten. Respondenten met dit criminaliteitspatroon worden vaak opgepakt en veroordeeld. Deze groep kan worden beschouwd als de 'draaideurbewoners' van de huizen van bewaring en gevangenis. Periodes van detentie worden afgewisseld met periodes van vrijheid.

Criminaliteit als levenswandel: dit patroon schetst het beeld van een crimineel die zich - met vallen en opstaan - goed weet te handhaven in het criminele circuit. Het zijn geen echte 'professionals', maar ze blazen in de onderste regionen van de criminele onderwereld hun partijtje aardig mee. Criminaliteit is hen met de paplepel ingegoten. De gezinsomstandigheden zijn abominabel. Als voor één groep geldt dat de omstandigheden haast onontkoombaar tot een criminele levenswandel leiden - c.q. er sprake is van 'strain' - dan is het voor deze groep (Merton, 1968). Criminaliteit is een soort tweede natuur geworden. Ze verdienen er - bij gebrek aan alternatieven - de kost mee.

Hiermee is tevens de uitzichtloze positie van deze groep allochtonen geschetst. Het ontbreekt hen aan de mogelijkheden en de motivatie om zich los te maken uit het criminele milieu. Het ontbreekt hen echter ook aan de bekwaamheden om een glanzende carrière te maken in het criminele milieu. Het zijn de krabbelaars - maar dan vaak met een volstrekt amoreel besef - die 'stiekem' uit de ruif mee-eten.

Als groep zitten ze tussen de 'junks' enerzijds en de echte 'professionals' anderzijds in. Met dien verstande dat er een groter risico is dat ze opschuiven in de richting van de junks. Opvallend is hun gewetenloosheid bij het plegen van delicten wat zich uit in de toepassing van excessief geweld.

Criminaliteit als beroep: dit patroon schetst het beeld van een crimineel die langzamerhand is uitgegroeid tot een 'professional'. Deze jongens klimmen omhoog langs de 'criminele carrière lad-

der' en verwerven ze zich langzaam maar zeker een positie in de georganiseerde criminaliteit. Deze groep investeert ook zijn criminele gelden hetzij in Nederland, hetzij in het land van herkomst.

Het succes van deze criminelen is ook zichtbaar in de wijze waarop ze door middel van een strakke discipline (zowel voor henzelf als voor hun 'medewerkers') de criminele activiteiten steeds efficiënter en met minder risico's organiseren. Dat gebeurt op twee manieren. Allereerst door terreur en intimidatie. In die gevallen is weliswaar zichtbaar voor de buitenwereld dat ze actief zijn als crimineel, maar is de kans dat ze verlinkt worden gering. Daarnaast zien we dat een andere strategie juist bestaat uit het 'in de luwte blijven'. Men treedt steeds minder op de voorgrond en bouwt een respectabele façade op. De pakkans neemt sterk af naarmate men hoger op de criminele ladder is gestegen. In die gevallen dat men wordt opgepakt, is dat vaak op basis van toevallig bewijsmateriaal. Interessant is dat deze groep in eigen gemeenschap ook wordt gerespecteerd. Dat geldt voor iedere etnische gemeenschap, maar vooral voor de Turkse.

Eigenlijk wordt hier een dualisme zichtbaar dat te maken heeft met de bewondering van maatschappelijk succes en de geringe mogelijkheden dit te realiseren. Vaak zijn deze succesvolle criminelen in de eigen gelederen een lichtend voorbeeld van succesvol ondernemerschap. Met vanzelfsprekend het gevaar dat dit 'foute' voorbeeld wordt gevolgd. In feite kan dit type crimineel - in tegenstelling tot de anderen - rekenen op heimelijke bewondering. Het signaal dat hiermee door de etnische gemeenschap wordt uitgezonden is op zijn minst ambivalent. Crimineel gedrag wordt niet ten principale afgekeurd, maar alleen afgekeurd als het gepaard gaat met weinig succes. Deze scheiding is in de Turkse gemeenschap vooral zichtbaar in de beoordeling van handel en gebruik van hard drugs. Een handelaar kan zich een respectabele plaats in de eigen gemeenschap veroveren, een gebruiker wordt uitgestoten.

In de Antilliaanse en Surinaamse gemeenschap wordt deze scheiding zichtbaar in meer materiële zaken en 'exposure'. Veel geld, mooie auto's, veel sieraden, mooie - bij voorkeur blonde - vrouwen en een extravagante levensstijl worden - ook als deze worden bekostigd uit criminele activiteiten - met heimelijke bewondering en een grote mate van tolerantie bekeken. Als enig lichtpunt geldt dat bijna alle etnische groepen eensgezind reageren op het moment dat een dergelijke crimineel wordt gepakt en veroordeeld. Bij veroordeling ontnemt men hem zijn status en er volgt veelal uitstoting.

We staan wat langer stil bij dit mechanisme omdat het cruciaal is voor het normbesef dat men hanteert bij crimineel gedrag. Grofweg gezegd zou men kunnen stellen dat niet de criminaliteit zelf, maar het niet succesvol zijn in criminaliteit tot veroordeling leidt. Dit patroon is overigens ook - zij het in mindere mate - onder Nederlandse criminelen die door ons zijn geïnterviewd zichtbaar. Criminaliteit wordt niet per definitie afgekeurd. Afkeuring c.q. uitstoting vindt pas plaats als iemand geen succes heeft en met politie en justitie in aanraking komt.

Criminele carrières: doorgaan of stoppen

Op basis van het onderzoek blijkt dat er sprake is van de eerder beschreven criminaliteitspatronen. Het verloop en de aard van de criminele carrières blijkt afhankelijk te zijn van twee elementen.

Het betreft enerzijds de mogelijkheid om te stoppen met het plegen van delicten en anderzijds de wil daartoe. Het aanwezig zijn van maatschappelijke perspectieven (opleiding, werk) én het aanwezig zijn van betekenisvolle anderen (partner, ouders) bepalen de mogelijkheid tot het beëindigen van de criminele carrière. De wil tot het beëindigen van de criminele carrière wordt in sterke mate bepaald door het weerstand kunnen bieden aan het gemak en de verleiding (het grote geld dat relatief risicoloos is te verkrijgen en het 'kleurrijke' leven met mooie spullen en mooie vrouwen), het weerstand kunnen bieden aan riskante gewoonten (alcohol, gokken en drugs) én de aanwezigheid van betekenisvolle anderen (denk aan een gezinslid of partner).

Uiteindelijk blijkt dat er sprake is van vijf typen delinquenten met een specifieke criminele carrière en met verschillende kansen op het afbreken dan wel continueren van hun criminele carrière ⁵.

De *'tough guys'* hebben wel de maatschappelijke en persoonlijke mogelijkheden om te stoppen, maar kiezen welbewust voor een criminele carrière. Misdaad loont voor hen in termen van hoge opbrengsten en geringe kosten (pakkans) en van hen zou gezegd kunnen worden dat het beroepscriminelen zijn. De *'losers'* en *'junks'* willen zich wel aanpassen aan de maatschappelijke normen, maar kunnen dat niet. Bij hen draait alles om het verslaafd zijn en in feite is criminaliteit een last geworden. Hielden ze in de eerste jaren van hun criminele loopbaan nog iets aan hun crimineel gedrag over, nu is criminaliteit noodzakelijk gedrag om hun verslaving te kunnen financieren. De *'unsocials'* hebben noch de wil noch de mogelijkheden om hun criminele carrière te beëindigen. Zij staan als het ware tussen de vorige typen in en van hen zou gezegd kunnen worden dat criminaliteit hun levenswandel is, waar ze goed van kunnen bestaan. Criminaliteit is in feite het enige waarmee ze zich staande kunnen houden. Ze hebben weinig tot geen affiniteit met hun eigen achtergrond en evenzo met de Nederlandse achtergrond. Deze groep is ronduit onaanangepast. Tot slot is er het type van de *'conformists'*. Deze jongens maken de grootste kans om uit het criminele milieu te komen en te blijven. Zij kunnen en willen zich namelijk aanpassen.

We besluiten dit artikel met een schema waarin aangegeven is hoe de verschillende criminele carrières verlopen. In dit schema is ook inzichtelijk gemaakt wat versterkende factoren zijn in de carrières en waardoor criminaliteitspatronen zich kenmerken.

SCHEMA INVOEGEN!!!

⁵. In het onderzoeksrapport worden van deze typen delinquenten uitvoerige profielschetsen gegeven. Uit deze profielen komt ook duidelijker naar voren door welke - soms kleine - gebeurtenissen het continueren dan wel beëindigen van een criminele carrière bepaald lijkt te worden. In het kader van dit artikel gaan we daar niet op in, maar geven we een aantal hoofdlijnen.

Geraadpleegde literatuur

Angenent, H.L.W., Achtergronden van jeugdcriminaliteit

Houten-Antwerpen, Bohn Stafleu Van Loghum, 1991

Angenent, H.L.W., Criminaliteit van allochtone jongeren. Feiten, oorzaken, achtergronden

Intro, Baarn, 1997

Beke, B.M.W.A., Ferwerda, H.B., van der Laan, P.H. en A.Ph. van Wijk

De dunne draad tussen doorgaan en stoppen. Allochtone jongeren en criminaliteit

SWP, Utrecht, 1998

Block, C.R. en C. van der Werff

Initiation and continuation of a criminal career. Who are the most active and dangerous offenders in the Netherlands?

Onderzoek en Beleid, 105, WODC. Gouda Quint B.V., Arnhem, 1991

Blumstein, A. Cohen, J., Roth, J.A. en C.A. Visher (ed), Criminal careers and 'career criminals'.

National Academy Press, Washington D.C., 1986

Ferwerda, H.B., Watjes en ratjes. Een longitudinaal onderzoek naar het verband tussen maatschappelijke kwetsbaarheid en jeugdcriminaliteit

Wolters-Noordhoff, Groningen, 1992

Ferwerda, H.B. Jakobs, J.P. en B.M.W.A. Beke

Signalen voor toekomstig crimineel gedrag. Een onderzoek naar de signaalwaarde van kinderdelinquentie en probleemgedrag op basis van casestudies van ernstig criminele jongeren

Stafbureau Informatie, Voorlichting en Publiciteit. Dienst Preventie, Jeugdbescherming en Reclamsing, Ministerie van Justitie, Den Haag, 1996

Janssen, J., Delinquentie als 'crime de passage'

Jeugd en Samenleving, 19^e jrg, nr. 2-3, 1989, pp. 114-129

Leuw, Ed., Criminaliteit van etnische minderheden. Een criminologische analyse

Den Haag, WODC, Ministerie van Justitie, 1997

Merton, R.K., Social theory and social structure

Free Press, New York, 1968.

Summary

Shady Careers: development and character of foreign adolescents' criminal careers

H.B. Ferwerda

This article gives an account of a qualitative exploratory research into the development and character of criminal careers amongst foreign adolescent males.

Exploring the criminal career's first phase and the importance of risky habits such as gambling and the use of alcohol and drugs, a description is given of three different criminality patterns in the criminal career's second development phase. These are: criminality as a burden (criminality type 'junks or losers'), criminality as a life ('unsocials') and criminality as a living ('the tough guys').

Criminal careers' development and character seem to depend on two elements. On the one hand the possibility to stop committing offences (existence of social perspectives as well as important social contacts) on the other hand the will to do so (the ability to resist convenience, temptation and risky habits as well as important social contacts).